

комунікативної компетентності, зокрема, соціально-психологічних установок на етапі формувального експерименту.

Література

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Санкт-Петербург : 2001. 255 с.
2. Жуков Ю. М. Методы диагностики и развития коммуникативной компетентности / Ю. М. Жуков // Общение и оптимизация совместной деятельности / под ред. Г. М. Андреевой, Я. Яноушека. Москва : Издательство Московского университета, 1987. 210 с.
3. Овчарова Р. В. Справочная книга школьного психолога. Москва : Просвещение, Учебная литература, 1996. 352 с.
4. Овчарова Р. В., Уманский С. В. Психология личности. Курган : Изд-во Курганского государственного университета, 2010. 237с.
5. Петровская Л. А. Компетентность в общении (социально-психологический тренинг). Москва, 1989. 180 с.
6. Сидоренко Е. В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. Санкт-Петербург : ООО "Речь", 2007. 208 с.
7. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. Москва : Владос, 2001. 401 с.

Marina Zaushnikova, Lyubov Dolinskaya. PECULIARITIES OF THE SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ATTITUDES IN THE STRUCTURE OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE SPEECH THERAPIST

The article deals with the communicative competence and its components as a necessary condition for the professional success of a speech therapist.

Analyzed the results of empirical research of social-psychological attitudes of emotional-motivational component of a communicative competence of the students speech therapist. The quantitative and qualitative analyzes of gained outcomes is given; the progress dynamics of indicators social-psychological attitudes of a future speech therapist.

Keywords: *communicative competence, structural components, future speech therapists, social-psychological attitudes.*

УДК 159 925

ДОЛИНСЬКА Л. В.,
кандидат психологічних наук,
професор, завідувач кафедри психології;
РОЄНКО В. Ю.,
аспірантка кафедри психології

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРИ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ

В статті проведено теоретичне дослідження підходів до вивчення структури соціального інтелекту (загальнопсихологічного, вікового, соціально-психологічного, концепції соціального інтелекту В. Куніциної і моделі соціального інтелекту І. Баширова). Здійснено порівняння зазначених підходів і концепцій, визначено структуру соціального інтелекту власного дослідження.

Ключові слова: *соціальний інтелект, структура соціального інтелекту, соціальні здатності, концепція соціального інтелекту, інтелектуальний розвиток.*

Необхідність підвищення адаптивних властивостей особистості у сучасному суперечливому світі зумовлює дослідження розвитку міжособистісної взаємодії і соціального інтелекту як психологічних феноменів, що забезпечують соціальну успішність.

Порівняно недавно увійшовши до професійної мови психологів, термін "соціальний інтелект" завоював почесне місце у дослідженнях науковців, які по-різному трактують цю дефініцію.

Так, В. М. Куніцина вважає головною ознакою соціального інтелекту соціальну компетентність; Р. Стернберг – практичний інтелект; Д. Гоулмен, Дж. Майєр, П. Соловей – емоційний компонент;

Н. І. Булка – соціальну адаптацію і адаптивність людини. Таке розмаїття поглядів на соціальний інтелект призвело до появи різних підходів у розумінні цього явища та визначенні його структури: загальнопсихологічного (О. Григоренко, О. Лобанов, Д. Люсін, М. Холодна, Д. Ушаков та ін.); вікового (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Чеснокова та ін.); соціально-психологічного (Г. Андреева, Ю. Жуков, Ю. Ємельянов, Л. Петровська, П. Растянніков та ін.) та інших. З огляду на розбіжності у визначенні, соціальний інтелект виступає одним з найбільш суперечливих понять у сучасній соціально-психологічній науці.

Неоднозначність визначення поняття “соціальний інтелект” та відсутність єдиного підходу до вивчення цього явища, призводить до пошуку вивчення структури соціального інтелекту і, як наслідок, визначення максимально точно його сутності.

Слід зазначити, що поява нових дефініцій в області соціальної компетентності і соціальних здатностей зумовлює необхідність моделювання розвитку міжособистісних станів та можливість інтерпретувати інформацію та поведінку людини під час комунікації. В результаті, окремі здатності людини, як ініціативність, винахідливість, змістовна наповненість і комунікативна успішність виступають на перший план. Дослідженню цього явища присвятили свої роботи О. С. Кочарян і М. О. Холодна, які зазначали, що когнітивна складність, як один з параметрів когнітивного стилю, має суттєвий вплив на сприйняття себе та інших людей, якій притаманний високий рівень комунікативної компетенції, винахідливість під час опису співрозмовника, вміння добиватися необхідної інформації завдяки спостереженню за співрозмовником та найбільш повне відтворення навколишнього світу через численну кількість нюансів людських взаємовідносин. На цьому фоні розвиненість комунікативних вмінь, емоційний контроль, соціальна адаптивність і взаємодія в колективі займають в сучасному суспільстві більш високі позиції, ніж високий інтелектуальний розвиток. В цьому випадку соціальний інтелект виступає фактором соціального успіху.

Вперше в психологічну науку поняття соціального інтелекту ввів американський психолог Е. Торндайк в 1920 р., розглядаючи його як вміння розуміти людей і взаємодіяти з ними [0] [0].

Зупинимось на розгляді найбільш поширених теоретичних підходів до вивчення структури соціального інтелекту.

Так, представники загальнопсихологічного підходу (О. Григоренко, О. Лобанов, Д. Люсін, М. Холодна, Д. Ушаков та ін.) в структурі соціального інтелекту виокремлюють вербальну (що корелює з формально-логічним інтелектом) і невербальну (інтуїцію) складові, завдяки чому забезпечується ефективна комунікація.

Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Чеснокова та ін., як представники вікового підходу, визначали соціальний інтелект як вміння зосереджувати увагу на істотних характеристиках комунікативної ситуації, які неможливо безпосередньо спостерігати (як приклад: почуття, наміри, думки, причини соціальної поведінки), а також вміння, опираючись на ці орієнтири, вишукувати можливі способи непрямого досягнення особистих або спільних цілей, враховуючи неможливість прямого їх досягнення.

Соціально-психологічний підхід (Г. Андреева, Ю. Жуков, Ю. Ємельянов, Л. Петровська, П. Растянніков та ін.) трактує соціальний інтелект як вміння змінювати поведінку, підлаштовуючись під конкретну міжособистісну комунікацію, посиляючись на попередню орієнтацію, сприймаючи й інтерпретуючи її зміст (як приклад: міжособистісне сприймання, казуальна атрибуція). В цьому випадку суб'єктом може бути як окремий індивід, так і група.

Окремо варто виділити концепцію соціального інтелекту, запропоновану В. Куніциною в рамках комплексного та комунікативно-особистісного підходів, яка виділяє як окремий аспект комунікативно-особистісний потенціал, що зумовлює розуміння соціального інтелекту з огляду на особливості його функціонування на різних етапах вікового розвитку [0].

Для розуміння соціального інтелекту В. Куніцина виділяє наступні його складові (рис. 1):

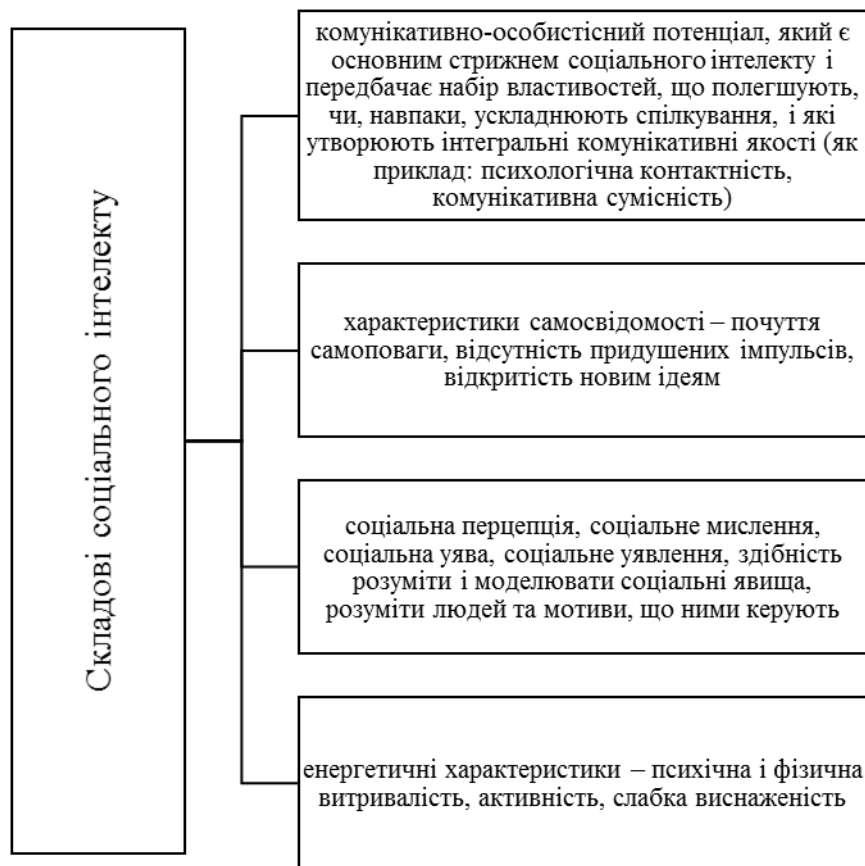

Рис. 1. Структура соціального інтелекту за В. Куніциною [0]

З функціями соціального інтелекту, виокремленими В. М. Куніциною, гармонійно співвідноситься структура соціального інтелекту Г. П. Геранюшкіної, яка виділяє складові соціального інтелекту за рівнями:

– рівень актуальних здатностей (вміння передбачати наслідки поведінки в певній ситуації, розуміти невербальну експресію, вербальну експресію в контексті певної ситуації, логіку розвитку складних ситуацій);

– результативний рівень, який включає наступні компоненти: комунікативний (взаємодія у групі, ведення переговорів, гнучкість поведінки), організаційний (орієнтація на конкретний результат, вміння планувати та проектувати, керівництво) та комплексний (особиста продуктивність, соціально-психологічний статус) [0].

Узагальнення різноманітних концепцій соціального інтелекту знайшло своє відображення у структурі даного феномену, запропонованій І. Башировим (табл. 1) [0].

Таблиця 1

Модель соціального інтелекту за І. Башировим [0]

Компоненти	Склад компоненту	Показники
Когнітивний	Соціальні знання	Знання спеціальних правил поведінки
	Соціальна пам'ять	Пам'ять на імена та обличчя
	Соціальне мислення	Орієнтація у почуттях
		Орієнтація у настрої
		Рефлексія вчинків інших людей
	Соціальне прогнозування	Формулювання планів власних дій
		Рефлексія власного розвитку
	Соціальна перцепція	Уміння слухати співрозмовника
Уміння розуміти мову жестів		

Компоненти	Склад компоненту	Показники
Емоційний	Соціальна чутливість	Емоційна виразність
		Емпатія
	Здатність до саморегуляції	Самоконтроль
		Емоційна врівноваженість
Комунікативно-організаційний	Соціальна адаптивність	Уміння пояснювати й переконувати інших
		Відкритість у стосунках з оточуючими
	Соціальна взаємодія	Здатність і готовність до співпраці
		Здатність до колективної взаємодії

Запропонована автором трикомпонентна структура, робить її, на нашу думку, змістовно універсальною, оскільки має достатні антиципаційні можливості, котрі дозволяють прогнозувати успішність як професійної діяльності, так і взаємин у системі “людина – людина” в різних групах та на різних вікових етапах.

Зважаючи на провідну діяльність підліткового віку, а саме: міжособистісне спілкування з ровесниками та дорослими, найбільш відповідною з точки зору виявлення особливостей їх соціального інтелекту, нам видається концепція І. Башірова, оскільки вона дозволяє всебічно розглянути всі аспекти між особистісних проявів цього суперечливого вікового періоду розвитку особистості.

Література

1. Башіров І. Ф. Соціальний інтелект як фактор успішності професійної діяльності військового психолога : автореф. дис. на соиск. степ. канд. психол. наук. : спец. 19.00.05. “Соціальна психологія” / І. Ф. Башіров. – М., 2006. – 26 с.
2. Геранюшкіна Г. П. Соціальний інтелект студентів-менеджерів і його розвиток в умовах формуючого експерименту : дис. канд. психол. наук : 19.00.07 / Г. П. Геранюшкіна. – Іркутск : ІрГУ, 2001. – 194 с.
3. Куниціна В. Н. Межличностное общение / В. Н. Куниціна, Н. В. Казаринова, В. М. Погольша. – СПб. : Питер, 2003. – 544 с.
4. Соціальний інтелект: Проблеми дослідження і діагностики : учеб.-метод. посібник / сост. А. П. Лобанов, О. Н. Подунова, О. Н. Кунгурцева / под ред. А. П. Лобанова. – Мн. : БГПУ, 2003. – 46 с.
5. Thorndike R. L., Hagen E. P., Satter J. M. Stanford-binet Intelligence Scale (Technical Manual). – 4th edition / R. L. Thorndike, E. P. Hagen, J. M. Satter. – Chicago : Riverside, 1986.

Viktorii Roienko, Lyubov Dolynska. THEORETICAL APPROACHES TO THE STUDY OF THE STRUCTURE OF SOCIAL INTELLIGENCE

The article examines the theoretical approaches to the study of the structure of social intelligence, namely: general psychological, age, socio-psychological, the concept of social intelligence V. Kunitsyna and the model of social intelligence I. Bashirov. The comparison of the specified approaches and concepts is carried out, the structure of social intelligence is generalized.

Keywords: social intelligence, structure of social intelligence, social abilities, concept of social intelligence, intellectual development.